

**Statsrådets skrivelse till Riksdagen om ett förslag till
rådets förordning (ändring av den s.k. Bryssel IIa -för-
ordningen)**

I enlighet med 96 § 2 mom. grundlagen
översänds till Riksdagen Europeiska gemen-
skapernas kommissions förslag av den 17 juli
2006 till rådets förordning om ändring av

förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols
behörighet och införande av bestämmelser
om tillämplig lag i äktenskapsmål.

Helsingfors den 28 september 2006

Justitieminister *Leena Luhtanen*

Lagstiftningsråd Markku Helin

FÖRSLAG TILL RÅDETS FÖRORDNING OM ÄNDRING AV FÖRORDNING (EG) NR 2201/2003 OM DOMSTOLS BEHÖRIGHET OCH INFÖRANDE AV BESTÄMMELSER OM TILLÄMPLIG LAG I ÄKTENSKAPSMÅL

1. Allmänt

Europeiska gemenskapernas kommission framlade 17.7.2006 ett förslag till förordning om ändring av förordning nr 2201/2003 (nedan Bryssel IIa-förordningen) om domstols behörighet och införande av bestämmelser om tillämplig lag i äktenskapsmål. Förslaget som lämnades i dokument KOM(2006) 399 slutlig grundar sig på artikel 61 c och 67.1 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och anknyter till målet att skapa ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. För detta ändamål genomför gemenskapen bl.a. åtgärder som rör civilrättsligt samarbete som är nödvändiga för en klanderfri verksamhet med hänsyn till den inre marknaden.

Enligt det program om ömsesidigt erkännande som 30.11.2000 antagits kan det för att uppnå målet vara nödvändigt att i viss mån tillnärma reglerna för förfaranden och harmonisera lagvalsreglerna. Dessa mål fastslogs på nytt i november 2004 i Haagprogrammet, i vilket kommissionen ombads lägga fram en grönbok om lagvalsregler i frågor med anknytning till skilsmässa (ROM III). Angående denna grönbok har riksdagen informerats i skrivelse E 63/2005.

Enligt förordningsförslaget träder förordningen i kraft den tjugonde dagen efter det att den offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning. Den egentliga tillämpningen av förordningen skall inledas 1.3.2008.

2. Förordningsförslagets huvudsakliga innehåll

2.1. Syftet med förslaget

Genom förslaget eftersträvas en större

rättssäkerhet och förutsägbarhet samt en ökning av parternas viljeautonomi i äktenskapsmål. Målen eftersträvas genom en ändring av bestämmelserna i Bryssel IIa-förordningen om den rättsliga behörigheten vid äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap samt genom ett tillägg till förordningen om bestämmelser om tillämplig lag i mål om äktenskapsskillnad och hemskillnad.

2.2. Rättslig behörighet

I II kap. i Bryssel IIa-förordningen föreslås en ny artikel 3a. Den skall ge makarna en möjlighet att komma överens om domstolen eller domstolarna i en medlemsstat skall ha behörighet i ett mål mellan dem om äktenskapsskillnad eller hemskillnad. Förutsättningen är att makarna har en sådan nära anknytning till den medlemsstaten som avses i förordningen. Ett avtal om domstols behörighet skall vara skriftligt och undertecknas av vardera maken senast vid den tidpunkt då talan väcks.

Förordningens 4, 5 och 12 artiklar ändras på det sätt som tillägget ovan förutsätter, och artikel 6 i förordningen utgår. Den sist nämnda artikeln, som gäller uteslutande behörighet enligt artiklarna 3—5, förorsakar enligt motiveringen till förslaget missförstånd och är onödig. Det som föreskrivs i artikeln i fråga följer redan av artiklarna 3—5 i förordningen.

Dessutom föreslås ändringar i artikel 7 i förordningen. Enligt den nu gällande artikel 7 skall behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt den statens lag, om ingen medlemsstats domstol är behörig enligt artiklarna 3—5. Enligt förslaget skall medlemsstaternas egen lagstiftning inte vara tillämp-

lig, utan i artikeln föreskrivs under vilka förutsättningar en medlemsstat i ett sådant fall är behörig. En förutsättning för behörighet skall vara att makarna tidigare haft sin gemensamma hemvist inom den medlemsstatens territorium under minst tre år eller att en av makarna är medborgare i den medlemsstaten. Vad gäller Förenade kungariket och Irland tillämpas dock i stället för medborgarskap "domicil". Denna artikel skall tillämpas på såväl äktenskapsskillnad, hemskillnad som annullering av äktenskap.

2.3. Tillämplig lag

Till Bryssel IIa -förordningen fogas ett nytt IIa kap., som innehåller bestämmelser om tillämplig lag i mål om äktenskapsskillnad och hemskillnad.

Enligt artikel 20a i förslaget skall makarna ha en möjlighet att komma överens om den lag som skall tillämpas på äktenskapsskillnad och hemskillnad. Makarna kan komma överens om att lagen i det land där makarna hade sin senaste gemensamma hemvist skall tillämpas om en av dem fortfarande har hemvist där. De kan också komma överens om tillämpning av lagen i det land där någon av makarna är medborgare, eller, när det gäller Förenade kungariket och Irland där någon av makarna har "domicil". Dessutom kan makarna välja lagen i det land där makarna haft sin hemvist i minst fem år eller lagen i den medlemsstat där ansökan lämnas in. Enligt förslaget skall ett avtal om domstols behörighet vara skriftligt och undertecknas av båda makarna senast vid den tidpunkt då talan väcks. (artikel 20a).

Artikel 20b i förslaget innehåller bestämmelser om vilken lag som skall tillämpas om makarna inte slutit ett avtal om tillämplig lag. Vid avsaknad av val skall i första hand tillämpas lagen i det land där makarna har sin gemensamma hemvist. Om detta inte är möjligt tillämpas lagen i det land där makarna hade sin senaste gemensamma hemvist om en av dem fortfarande är bosatt där. Om inte heller denna anknytningsgrund är möjlig tillämpas lagen i det land där båda makarna är medborgare. Som sista anknytningsgrund tillämpas lagen i det land där ansökan lämnas in.

De ovan nämnda lagvalsbestämmelserna

tillämpas allmänt, med andra ord också då någon annan än en medlemsstats lag blir tillämplig. Om lagen i en annan medlemsstat är tillämplig, kan enligt förslaget domstolen vända sig till det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område för att få information om innehållet i lagen (artikel 20c).

I artikel 20d i finns bestämmelser om förbud mot renvoi. Tillämpningen av en viss lag innebär tillämpningen av alla materiella bestämmelser i lagen. I artikel 20e i artikeln ges en möjlighet att vägra tillämpningen av en främmande stats lag, om en sådan tillämpning skulle vara oförenlig med grunderna för rättsordningen i domstolslandet (ordre public).

3. Konsekvenserna med hänsyn till Finland

3.1. Rättslig behörighet

Möjligheten enligt artikel 3a i förordningsförslaget för makarna att komma överens om domstolen i ett äktenskapsskillnadsmål utgör en principiell förändring i förhållande till nuläget. Vår gällande rättsordning medger inte en möjlighet att i ett äktenskapsskillnadsärende sluta ett forumavtal, och ett sådant avtal är också i övrigt sällsynt i vår familjerätt. Bestämmelsen leder dock inte till en betydande utvidgning av de finländska domstolarnas internationella behörighet, eftersom parterna skall ha en i bestämmelsen avsedd fast anknytning till den stat vars domstol väljs. En sådan stat vore i många fall direkt behörig redan på grundval av artikel 3 i förordningen.

Möjligheten att komma överens om domstol erbjuder ett handlingssätt för sådana makar som så väl som möjligt önskar förutse följderna av en eventuell senare äktenskapsskillnad eller undvika att det mellan makarna uppstår en kapplöpning om vem som först kan anhängiggöra ärendet i den domstol han eller hon önskar.

Som en följd av den föreslagna ändringen av artikel 7 i förordningen förlorar de gällande bestämmelserna om internationell behörighet i ärenden som gäller äktenskapsskillnad i V avdelningen i äktenskapslagen sin betydelse. Bestämmelserna kan inte längre tillämpas eftersom behörigheten uttöms

mande bestäms i Bryssel IIa-förordningen.

Saken har praktisk betydelse i situationer där makarna bor utanför Europeiska unionen och inte är medborgare i samma medlemsstat. En make som haft en nära anknytning till Finland kan enligt 119 § 1 mom. 2 punkten i allmänhet här ansöka om äktenskapsskillnad, om han eller hon inte kan få ärendet prövat i den främmande stat där någondera maken har hemvist, eller om detta skulle medföra oskäligen svårigheter. Med hjälp av denna bestämmelse, som lämnar domstolen en omfattande prövningsrätt, har det i praktiken kunnat tryggas att en person med finländsk bakgrund får äktenskapsskillnad här, om det enligt finsk uppfattning är oskäligt svårt att få äktenskapsskillnad i makarnas hemvistland.

Sedan de föreslagna ändringarna av bestämmelser trätt i kraft vore man i ovan refererade situationer tvungen att tillämpa artikel 7 i Bryssel IIa-förordningen. Med den kan i huvudsak uppnås samma mål som ligger bakom 119 § 1 mom. 2 punkten. Förordningsförslaget ger dock inte Finland behörighet, om en makes nära anknytning till Finland grundar sig på någon annan omständighet än finskt medborgarskap eller makarnas tidigare gemensamma hemvist här. Å andra sidan utvidgas de finska domstolarnas behörighet i förhållande till nuläget genom att som en förutsättning för behörighet i artikel 7 inte uppställs att det är omöjligt eller oskäligt svårt att få äktenskapsskillnad i makarnas hemvistland.

3.2. Tillämplig lag

I och med förordningen förändras i betydande grad principerna för tillämplig lag i äktenskapsskillnadsärenden. Enligt 120 § i äktenskapslagen skall i ärenden som avser äktenskapsskillnad finsk lag tillämpas. I ärenden som faller under den s.k. nordiska äktenskapskonventionen är situationen enligt artikel 9 densamma.

Också efter det att konventionen har trätt i kraft förblir finsk lag oftast tillämplig, eftersom de anknytningspunkter som används i artikel 20b i artikeln vanligtvis leder till att domstolslandet tillämpar sin egen lag. Det kan också antas att makar, som vill ha äktenskapsskillnad i Finland och enligt artikel 20a

sluter ett sådant avtal om lagval, i många fall väljer att finsk lag skall tillämpas, eftersom detta leder till ett enkelt och i fråga om sina kostnader förmånligt rättegångsförfarande.

I vissa i praktiken tämligen vanliga internationella situationer ändras dock den tillämpliga lagen. Om en finsk medborgare som levtt i äktenskap utomlands flyttar till Finland och på grundval av artikel 3 i förordningen i Finland anhängiggör en äktenskapsskillnad, döms enligt förordningen i allmänhet inte till äktenskapsskillnad enligt finsk lag utan enligt lagen där makarna senast hade sin gemensamma hemvist.

Vid tillämpningen av en främmande stats lag kan en domstol bli tvungen att undersöka existensen av grunden för äktenskapsskillnad, t.ex. om det råder sönndring mellan makarna eller om den ena maken gjort sig skyldig till ett beteende som berättigar den andra maken till äktenskapsskillnad. Sådana rättegångar har varit okända hos oss sedan de nya bestämmelserna om äktenskapsskillnad trädde i kraft år 1988. Finska domstolar skulle på grundval av lagen i ett främmande land också bli tvungna att pröva yrkanden som avser hemskillnad. Inte heller dessa ärenden förekommer vid finska domstolar sedan de nu gällande bestämmelserna har trätt i kraft.

Det är svårt att bedöma om det med hänsyn till makar finns ett behov av de föreslagna bestämmelserna om lagval. De föreslagna bestämmelserna kan i någon mån förbättra makarnas möjligheter att förutse vilken lag som tillämpas på en äktenskapsskillnad. Detta beror på att lagvalet i allmänhet inte längre påverkas av i vilken medlemsstat ärendet anhängiggörs. Å andra sidan är frågan om ett äktenskap skall upplösas inte särskilt ofta längre stridig mellan makarna i det skedet när ärendet kommer upp i domstol, utan det är de till äktenskapsskillnaden anknytta följderna som är viktiga. Dessa frågor berörs dock inte av förordningen.

Den finska äktenskapsskillnadslagstiftningen grundar sig på tanken att ett äktenskap kan upplösas om den ena maken efter ett grundligt övervägande vill ha äktenskapsskillnad. Denna tanke kan inte längre till fullo förverkligas om på upplösning av äktenskap skall tillämpas ett främmande lands lag. I praktiken är förändringen störst i situa-

tioner där en make med finsk bakgrund efter att ha bott i utlandet återvänder till Finland för att här ansöka om äktenskapsskillnad. Om det inte har gått att få till stånd ett avtal om tillämplig lag blir enligt förordningsförslaget i allmänhet den lag tillämplig där makarna hade sin senaste gemensamma hemvist. Till och med en rätt kort vistelse i ett främmande land kan ändra på makarnas hemvist och medföra tillämpning av ett främmande lands lag, enligt vilken förutsättningarna för att beviljas äktenskapsskillnad betydligt kan avvika från dem som föreskrivs i finsk lag.

Enligt statsrådets uppfattning påverkar förordningsförslaget inte lagvalet i fall som lyder under den nordiska äktenskapskonventionen, eftersom Finland i enlighet med artikel 59 i Bryssel IIa-förordningen avgivit en förklaring om att landet i förbindelserna mellan Finland och Sverige helt tillämpar den nordiska äktenskapskonventionen i stället för förordningen.

4. Statsrådets ståndpunkt

Enligt statsrådets uppfattning håller sig förslaget inom ramarna för den subsidiaritetsprincip och proportionalitetsprincip som föreskrivs i artikel 5 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen.

Statsrådet understöder att makarna erbjuder en möjlighet att komma överens om i vilken medlemsstats domstol ett äktenskapsskillnadsärende behandlas. Genom att komma överens om saken kan makarna förbättra

möjligheterna att förutse följderna av en eventuell äktenskapsskillnad och stävja en kapplöpning till domstolen. Ett avtal om domstols behörighet kan vara ett användbart förfarande också då de behörighetsgrunder som uppräknas i förordningen kan leda till att ärendet behandlas i en domstol där parterna har svårt att sköta detsamma.

Statsrådet godkänner att i förordningen bestäms om behörigheten också i de fall då äktenskapen på grund av makens hemvist eller medborgarskap i samma medlemsstat inte har anknytning till någon medlemsstat. Anknytningspunkterna till funktionen för den inre marknaden för en sådan reglering är visserligen svaga. Förslaget utvecklar dock gemenskapens lagstiftning genom att tillnärma medlemsstaternas behörighetsbestämmelser i dessa situationer. Detta innebär en förbättring i förhållande till den nuvarande situationen där behörighetsgrunderna vilar på var och en medlemsstats nationella lag, men ett beslut om äktenskapsskillnad trots det skall erkännas utan att det finns möjlighet att åberopa ens att den tillämpade behörighetsgrunden inte är förenlig med grunderna för rättsordningen i den aktuella staten.

Statsrådet hyser tvivel om behovet och nytan av de föreslagna bestämmelserna om lagval. För det fall att förhandlingarna leder till att bestämmelserna om lagval tas med, skall man eftersträva att se till att parterna har möjlighet att välja den lag som tillämpas på en äktenskapsskillnad och en hemskillnad och att domstolslandets lag bevaras som ett alternativ för valet.